

הונטרס

תרנגולים מפותמים

ביאור סערת ייחוס עופות הפטם
וסיכום למעשה

מאת מרדכי קובר

דש

דובר שלום

הוצאת

נכתב לעלוי נשמת אאמו"ר ר' מנחם מענדל ב"ר אברהם

אשמח לקבל קושיות והערות

רח' אבינדב 18, קרית יערים 9083800
Doveir.shalom@gmail.com

מודעה:

למרות רבוי המאמרים והקונטרסים שנכתבו באחרונה בנושא כשרות עוף הפטם השכיח (שתמונתו מופיעה כאן) ועוף הבראקל שהוצע מחדש כתחליף (שתמונתו מופיעה בכני הקונטרס), נראה שמקום הניחו לבירור פשוט של הנושא וסידור יפה של הצדדים.

מאחר שכל הפוסקים והעסקנים הסכימו על כשרות עוף השכיח, אין כאן שאילה הלכתית, שאותה אינני ראוי להכריע. אלא כוונתי אחרי סידור הדברים רק לברר האם יש מקום לנקיפת הלב למהדר בכשרות באכילת עופות השכיחים.

גם אברר האם יש איזה נדנוד של חשש באכילת עוף הבראקל. אך הדיון בזה אינו מעשי, שהרי מיועד להטלת ביצים ולפיכך דל בבשר, וגם יקר הוא מאוד. ואפילו אם כל הפוסקים יסכימו שהוא תרגול טהור בעל מסורת בלתי מפוקפקת, לא יצליח כמקור בשר לתת לכל העם הזה, ואפילו למקצתו.

תודתי נתונה לכל תלמידי החכמים החשובים שתרמו מזמנם היקר לעבור על הקונטרס ולהקשות ולהעיר ולתקן.

א. סימני טהרה בעוף טמא

התורה פירטה רשימה של עשרים וארבעה עופות טמאים, והבינו חז"ל שכוונת התורה לפרט את המועט, ולמדו מזה שרוב עופות העולם טהורים (חולין סג, ב). אך לא גילתה לנו התורה סימני הטהרה של עופות הטהורים. אלא חז"ל בדקו בעופות עד שזיהו ארבעה סימני טהרה: א) אצבע יתירה (שלש לפנים ואחת לאחור), ב) עור החיצון של הקורקבן (הכרס) נקלף ביד מעל עור הפנימי, ג) זפק (כיס המכיל את האוכל טרם ירידתו לקורקבן), ד) אינו דורס (אינו אוכל בעלי חיים עד שימותו, או אינו תופס את מאכלו באויר, ועוד פירושים נאמרו בו). אין הכוונה שלעוף טהור יש כל סימנים האלו, או שלעוף טמא אין אפילו אחד מהם. אלא אין עוף טמא שיש לו כל ארבעה סימני הטהרה, ואין עוף טהור שאין לו לכל הפחות סימן אחד של טהרה (חולין סא, א).

חז"ל גילו לנו שבעשרים וארבעה עופות הטמאים, יש רק אחד שאין לו כל סימן טהרה, והוא הנשר. ולמדו חז"ל מהנשר בבנין אב שכל עוף שאין לו אפילו סימן טהרה אחד הוא טמא. גם גילו לנו חז"ל שיש שני עופות טמאים שיש להם רק סימן אחד של טהרה, והם הפרס והעזניה. וסימן הטהרה שיש לאחד מהם איננו אותו סימן הטהרה שיש לשני. גם גילו לנו שלעורב יש שני סימני טהרה. לדעת הרב משה בר יוסף (מובא בבית יוסף פב ד"ה ומו"ש לפיכך מי שמחמיר), הכוונה שיש לו שני סימני טהרה בגופו וסימן טומאה שדורס, ולדעת התוספות (חולין סא, א ד"ה כל שיש) יש לו סימן טהרה אחד בגופו וסימן טהרה הנוסף שאינו דורס. גם גילו לנו חז"ל שלעשרים עופות הטמאים האחרים יש ביניהם שלשה סימני טהרה. לדעת רש"י לכולם יש שלשה סימני הטהרה שבגופם, אלא שדורסים ולפיכך טמאים הם, לדעת רמב"ם אין לכל אחד ואחד מעשרים עופות אלו אלא סימן טהרה אחד בגוף בלבד ודורס, ולדעת התוספות יש להם שני סימני טהרה בגוף וסימן טהרה נוסף שאינם דורסים. לדעת רמב"ם יש ביניהם שלשה סימני הטהרה שבגוף, ולדעת התוספות יש ביניהם רק שני סימני הטהרה שבגוף, אבל לא השלישי. ולדברי כולם, או לפרס או לעזניה יש סימן טהרה שאין לעשרים עופות אלו. לדעת רש"י ורמב"ם הוא שאינו דורס, ולדעת התוספות הוא אחד מסימנים שבגוף. וגילו לנו חז"ל שאין לחוש לפרס ולעזניה אלא במדבר ולא בישוב, אך ר"ן אומר שבישוב שלנו יש לחוש.

נסכם בטבלא:

0 סימני טהרה בגופו	דורס	אינו דורס
נשר או עוף טמא אחר	יש לחוש לפרס או לעזניה במדבר	

דורס	אינו דורס	
1 סימן טהרה בגופו	רמב"י: יש לחוש לכ' עופות תוס': יש לחוש לפרס או לעזניה במדבר	תוס': יש לחוש לעורב
2 סימני טהרה בגופו	רמב"י: יש לחוש לעורב	תוס': יש לחוש לכ' עופות
3 סימני טהרה בגופו	רש"י: יש לחוש לכ' עופות רמב"י ותוס': לא יתכן	טהור

ב. החשש שעוף הנראה כטהור באמת דורס

לפי הנזכר באות הקודמת, לשיטות התוספות ורמב"י אין עוף טמא בעולם שיש לו שלשה סימני טהרה בגופו. לפיכך, אם יש לעוף שלשה סימני טהרה בגופו, טהור הוא. ושוב אין לחוש שדורס, שבלתי אפשרי, מאחר שטהור. כשיטה זו תפסו הרמב"ן והרשב"א ורוב הראשונים. אבל לשיטת רש"י, אפילו אם יש לעוף שלשה סימני טהרה בגופו, יש צורך לוודאות שאינו דורס, שאם לא כן אולי הוא מעשרים עופות הטמאים ומיניהם, שיש להם שלשה סימני טהרה בגופם ומכל מקום דורסים.

בגמרא (שם סב,ב) מבואר שהיתה עוף בשם תרנגולתא דאגמא שהחזיקו אותה כטהורה ואכלו אותה, שהתגלה להם במשך הימים שאכן דורסת היא. אינו מבואר כמה סימני טהרה בגופה היו לתרנגולתא דאגמא. לדעת התוספות ורמב"י, פשוט שלא היו לה שלשה, שאי אפשר שעוף בעל שלשה סימנים ידרוס. פירשו התוספות (שם ד"ה וחזיוה) שהיתה בלי סימן טהרה בגופה, וסמכו על בקיאותם שאינה דורסת, ולפיכך חשבו שטהורה היא. ולא חששו שהיא פרס או עזניה, שהיו ביישוב. בדעת רש"י נראה שתרגולתא דאגמא היתה בעלת שלשה סימנים בגופה, שאם היתה רק בעלת שני סימנים, אולי אין ללמוד ממה שטעו להחשיבה אינה דורסת, שיש לחוש כן גם בעוף בעל שלשה סימנים בגופו. שהרי נוכל לחלק, שבעל שני סימני טהרה יותר רחוק מטהרה מבעל שלשה סימנים, שכל שהתרבו סימני טהרה מתקרב לטהרה. לפיכך, חששו שעוף בעל שני סימני טהרה בגופו באמת דורס, אף על פי שנראה לנו שאינו דורס. אבל אין לחוש גם לכך בעוף בעל שלשה סימני טהרה בגופו, שיותר קרוב לטהרה הוא מעוף בעל שני סימנים.

למעשה גם רשב"א (תורת הבית ג,א) וגם רש"י (חולין סב,ב ד"ה חזיוה) פסקו שאין לסמוך בלי מסורת על מה שנראה לנו שעוף אינו דורס. רשב"א כתב כן על עוף שאין לו שלשה סימני טהרה בגופו, ורש"י על בעל שלשה. לפיכך, אפילו אם נוכל

לדקדק בדברי רשב"א כמו שדקדק הדברי חיים (יורה דעה ב, מז) בדבריו שאם אין מסורת יש ספק דאורייתא ממש, שמא העוף דורס וטמא הוא, אין ללמוד ממנו לדעת רש"י שהחשש בזה הוא ספק דאורייתא. שהרי רש"י מדבר בעוף בעל שלשה סימנים בגופו, היותר קרוב לטהרה, ואולי בעוף כזה אין לחוש לדריסה מן הדין, בנראה לנו שאינו דורס. לפי זה, יש לומר שרש"י הזכיר מנהג בעלמא, ולא שיש חיוב למסורת מן הדין כדי לצאת מידי ספק אמיתי.

השלחן ערוך (יורה דעה פב, ב) פסק כרש"י להצריך מסורת אפילו בעוף בעל שלשה סימנים בגופו, אבל הש"ך (שם ס"ק ד) הביא ממהרש"ל שהעיקר כרמב"י, שאין לחוש לדריסה בבעל שלשה סימנים בגופו. ונראה שתפס החזו"א (יורה דעה יג, י) כש"ך, לכל הפחות לעיקר הדין. המנהג בזה כשלחן ערוך ורמ"א, אך יש לומר שמנהגינו לחומרא ולא מן הדין, גם מפני שרוב הראשונים חולקים על רש"י, וגם מפני שהש"ך ומהרש"ל פוסקים כרמב"י למעשה, וגם מפני שאפילו רש"י לא חשש לזה מן הדין, אלא ממנהג חומרא. ומסקנתנו בזה אינו כדברי הדברי חיים, שהרעיש את העולם לומר שרמ"א חשש לדריסה מן הדין ולא ממנהג בעלמא, אם אין מסורת, ולכאורה לא נראה כדבריו.

לסיכום: לרוב ראשונים, אין לחוש שעוף בעל שלשה סימני טהרה בגופו דורס, ולרש"י יש לחוש. השלחן ערוך ורמ"א פוסקים כרש"י, אך אינו אלא חומרא, ולא מעיקר הדין.

ג. רמ"א מפליג בחיוב מסורת

בעל המאור (על הגמרא שם) כתב שיש לו קבלה שאין לחוש לדריסה בבעל חרטום הרחב ובבעל כף הרחבה, והבית יוסף (שם) דן בדבריו האם קבלתו שאין צורך במסורת דוקא כשיש לעוף את שניהם יחד, או אפילו אם יש לו רק חרטום רחב או כפות רחבות. השלחן ערוך (שם סעיף ג) פסק כבעל המאור, אבל רמ"א (שם) דחה קבלתו, וכתב שהמנהג להחמיר אפילו בכף וחרטום רחבים, שאין להתיר עוף אלא במסורת. הרי כאן אין ספק בכלל שדברי הרמ"א אינם אלא חומרא ולא מן הדין, שלמה נחוש לדריסה בעוף שכמעט אי אפשר לו לדרוס. אבל מכל מקום נלמד מפסק הרמ"א, שאפילו אם יש לנו סברות והוכחות שאין עוף דורס, אין להתירו אלא במסורת. שלא הסכים רמ"א לסמוך אפילו על שתי הוכחות יחד של כף רחבה וחרטום רחב, אלא כתב שהמנהג להקפיד על מסורת מכל מקום. וכן דקדק המנחת יצחק (ב, פה) בדבריו.

לסיכום: הרמ"א הנהיג הקפדה חמורה מאוד על מסורת, אפילו במקרה שיש לנו הוכחות חזקות שעוף אינו דורס.

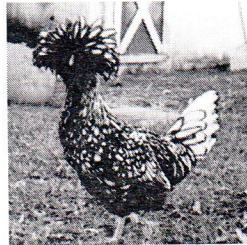
ד. האם זנים שונים של עוף בעל מסורת צריכים מסורת ספציפית

השלחן ערוך ורמ"א לא גילו לנו האם יש להמשיך המסורת שיש לעוף גם לבני מינו, אף על פי ששונים בצבעם או בתכונות אחרות, כדרך כל זני בעלי חיים, שיש שינויים גדולים וקטנים ביניהם. החתם סופר (יורה דעה עה) והאבני נזר (יורה דעה עה) המשיכו את מסורת עוף לכל עוף שאינו כלאים עמו. המעיין במשניות כלאים (א,ו) וברמב"ם (כלאים ט,ד) יראה שהכל תלוי במין ולא במראה, שיש בעלי חיים דומים זה לזה במראה, אך הם מינים שונים ולפיכך הם כלאים זה בזה, כגון כלב עם זאב וכלב כופרי עם שועל. ויש שאינם דומים זה לזה במראה אך אינם כלאים זה בזה, כגון כלב הכופרי (הנראה כשועל) וכלב רגיל (הנראה כזאב), מפני שהם מין אחד. כן משמע במשניות (שם) ומפורש ברדב"ז (על הרמב"ם שם). הרי שכל מין כלב אחד אף על פי ששונים במראה, מפני שמכל מקום ניכרים הם כמין אחד.

לפי זה, כל מין תרנגולים אחד, אף על פי שאין הזנים דומים זה לזה. כלל ישראל הכירו התרנגול לכל הפחות מזמן איוב, כמפורש ברש"י שם (לח,ו), אך אינו מוכרח ברש"י שנהגו אז שהוא עוף טהור. אבל מבואר בהרבה משניות ובגמרא שנהגו לאכול תרנגולים וביציהם, ומסתבר שלעולם החזיקו אותם כטהורים. אינו מבואר לנו איך היה נראה התרנגול שלהם. מכל מקום, לפי הגדרת החתם סופר שהכל תלוי בכלאים, לכאורה מסורת הקדומה שלנו על טהרת התרנגול, מכסה את כל הזנים.

אך ראינו ההיפך בדברי הפוסקים (אבני נזר יורה דעה עד ו-עח, צמח צדק יורה דעה ס, דברי חיים, משיב דבר, ועוד), שדנו בשינויים בצבע החרטום והרגלים, ובמציאות נוצות ברגלים, ובהעדר נוצות בצואר, ובשינוי בגידול הנוצות, ובעוד שינויים כהנה. ואין שינויים אלו גדולים כשינוי שיש בין מראה הזאב למראה השועל. ויש למצות מדבריהם שסוגית השמעתתא איננה כחתם סופר, אלא יש להצריך מסורת על זן חדש של עוף בעל מסורת אם אינו דומה לו ממש. ולמדו הפוסקים מהגמרא (בבא קמא נח,א) שאין צורך במסורת חדשה, אם רק אבר אחד יותר גדול או יותר צר. אבל בשאר שינויים, בהרבה מקרים היה דעתם להקפיד.

למרות קו הפוסקים להצריך מסורת על זנים חדשים, לא מצאנו רמז שהיתה קהילה שלא אכלה את התרנגולים שלה. ויש לשאול מאין יצא להם תרנגולים המקומיים, שמן הסתם לתרנגולים שהיו שכיחים במקום מאוד לומר שלא עלתה לקהילה במקום שאין התרנגולים דומים. מבואר בפוסקים (באר היטב ופתחי תשובה דעה ז) שדנו בכשרות תרנגול הפולני

המקומיים להקל לאכול לא היו דומים מוצאם. וקשה אחת להתישב זאת ועוד, ועוד אחרונים על יורה מפני שיש לו

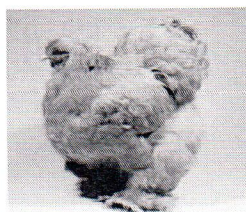
נקבים תולדותיים בגולגולת, שאולי מפני כך הוא טרף. אבל לא דנו בעצם כשרות התרגול, אף על פי שיש לו כרבות משונה וראש מלא נוצות. ושינויים אלו הרבה יותר מוזרים מכמה שינויים אחרים שהצריכו הפוסקים עבורם מסורת ספציפית. הלא דבר הוא.

אפשר לומר שכל מנהגי קהילות אלה לא התיסדו על פי פסק הרמ"א, אלא שתפסו כרמב"ם ותוספות, או שסברו שמכיון שהשלחן ערוך יותר מקיל בנושא להכשיר עוף בעל חרטום רחב או כף רחבה בלי מסורת, כן היה מקיל לאכול תרגולים מזנים שונים בלי מסורת ספציפית. מהר"ם שיק (יורה דעה צט – מובא בדרכי תשובה) דחה טענה זאת, וכתב שאין לומר כן על מסורת של קהילות בתרגולים שלהם. אבל סברתו קשה, שאם לא נאמר שהקהילות לא חשו למסורת, לא נדע איך התחילו לאכול תרגולים המקומיים המשונים מאלו שבמקום מוצאם, ואיך העמידו מסורת ביישוב החדש. האם חיכו כמה שנים עד ששוכנעו שתרגול המקומי באמת אינו דורס. איך החליטו על מספר השנים שצריכים לחכות. הלא איננו מבואר בגמרא כמה שנים אכלו את תרגולתא דאגמא בחזקת שאינו דורס, עד שהתגלה טעותם. ונתת דבריך לשיעורים. מצאתי בדברי ערוגת הבושם (סוף סימן טז – מובא בדרכי תשובה) שלמרות כן מסביר ככה את כשרות עוף הנאכל על ידי יהודים שנים רבות אף על פי שלא היה לו מסורת. כתב שבעבור הרבה שנים כבר אפשר להחליט שבאמת עוף אינו דורס. אבל אינו נראה לי שזה היה היסוד של מסורת כל קהילה וקהילה בתרגולים שלהם. שלכאורה היה לפוסקים לרמז לנו כמה שנים יש לחכות עד שנקבל עוף חדש כאינו דורס. ומזה מוכרח שאין לקבוע בזה מספר שנים.

הנראה בזה, שהקהילות ראו את תרגולים המקומיים החדשים, והחליטו שמסורת התרגול מכסה כל בעלי מין, למרות שיש שינויים. ולא חילקו בזה בין שינויים גדולים לקטנים, אלא הכירו שאכן תרגול המקומי הוא תרגול, ודי בזה. ואין זה כסתירה לקו הפוסקים, שהם הבינו את שרמ"א התכווין להנהיג סלסול שלא לאכול עוף אלא במסורת, דוקא בעוף הבא ממקום אחר (כדברי רש"י – עוף חדש הבא לפנינו). אבל לא כן בעוף מקומי, שנוכל להקל להמשיך מסורת של עוף ידוע לזנים המקומיים השונים. וזהו יסוד הנצי"ב (משיב דבר ב, כב) שהסביר היתר תרגול ההודו (המכונה אינדיק), אף על פי שבאמת איננו תרגול, ועוף חדש הוא בלי מסורת נאמנה. ותמצית דבריו שמאחר שאכלו אותו כלל ישראל, כבר אין צורך במסורת. שכל הצורך במסורת הינו רק לאכול עוף חדש. אבל אם כבר נאכל, נסמוך על רוב הראשונים ועל עוד סברות ונתיר בלי מסורת.

ונלמוד מזה שהקפידו הפוסקים שלא להמשיך מסורת התרגולים לזנים חדשים דוקא בתרגול הבא ממקום אחר. אבל מעולם לא התכוונו לאסור את המקומי. ויש לציין שפסק ערוך השלחן (יורה דעה רצ"ב, ט) להמשיך מסורת התרגולים לכל הזנים מפני שמין אחד הם. וכן נראה דעת החזו"א (יורה דעה

יגיא), שלא לחוש לחסרון מסורת בזנים חדשים של תרנגולים, שהרי תיאר את המחמירים כ-"הפורשים ממין תרנגולים המשונים". משמע שדעת החזו"א שהם מחמירים מעבר לדין. ואחד מחויב לנהוג ככה, לנהוג ככה. וכן הוא בפירוש (חזון איש שו"ת וחיידושים [ב"ב תשע"ו]) הקובריצ'ר, שהיה משונה גבי רגליו, שהובא ממזרח הרבה פוסקים, האם לטמאו לטהרו. ואף על פי שנראה כחזו"א וכערוך השלחן, מכל מקום אפשר ליישב שלמדו מרמ"א לנהוג סלסול במותר. אבל אך ורק בעוף חדש, שאפשר לפרוש ממנו, אבל לא בתרנגול המקומי, שאי אפשר.

וכן גם משמעות הפוסקים (בית שלמה יורה דעה א, קמ"ד) שכתבו להקל על הקוברצ'ר מפני שכבר התערב, ונעשה מין אחד ואי אפשר להפרידו. ויש לשאול מה בכך, הרי אם אסור הוא מחסרון מסורת על פי רמ"א, אז יקוב הדין את ההר. אלא שהבינו שאין זה אלא סלסול של טהרה הנלמד מרמ"א, וחל אך רק במקום שאפשר, ולא במקום שאי אפשר. ואין זה כקולא, אלא שמן הדין מותר, ולפיכך במקרה כזה, יש להעמיד הדין על תלו.

לסיכום: המנהג המקובל בכלל ישראל הוא להמשיך מסורת הכללית על טהרת תרנגולים לזן המקומי, אף על פי שיש שינויים גדולים וקטנים מתרנגולים הידועים. לא למדו הפוסקים מרמ"א להקפיד על מסורת ספציפית כשיש שינויים, אלא בעוף חדש הבא ממקום אחר. מטעם זה הותר תרנגול ההודו, שמאחר שאכלו אותו הרבה שנים, לא היה נחשב לעוף חדש אלא לעוף מקומי, ושוב אין להקפיד על חסרון מסורת.

ה. ייחוס עוף הפטם

עד לפני קצת יותר מששים שנה, אכלו בארץ ישראל את תרנגול הערבי הנקרא בלאדי. לכאורה, היה מוכר לאלו שעלו ארצה ממדינות ערב, אבל לא לאלו שעלו מאירופה. מכל מקום, מאחר שכבר אכלו אותם כאן אלו שעלו ממדינות ערב, היתה להם מסורת, והיו מותרים גם לעולים מאירופה. חשוב לציין שלפי עדות יודעי דבר, תרנגול הבלאדי מעורב בהרבה זנים, שכן מנהג הערבים להשתעשע בערבוב זנים מכל הבא לידם. ויתכן מאוד שהתערב בבלאדי גם מתרנגולים המשונים שהגיעו מהודו וממזרח הרחוק. ייחוס הבלאדי אינו מתועד בכלל, ואי אפשר לדעת איזה זנים התערבו בו.

בשנת תשט"ו, התחילו לייבא ביצים לעופות פטם ממגדלים בארה"ב. ולא היה אפשר להסתפק במה שייבאו בראשונה ואחר כך להוליד דורות כאן. אלא אחר כמה דורות ספורים יש צורך לייבא מחדש, כדי לרענן את תכונות היפות לגידול ולאכילה שיש לעופות אלו. עופות אלו, שהם מיועדים לגידול מהר ולשחיטה, נקראים בלע"ז ברוילר, והם מיוצרים על ידי הכלאה של עופות מזנים פלימוט ראק וקורניש. זן פלימוט ראק פותח בארה"ב לפני כ-160 שנה, והכל מתועד. היו כמה וכמה מפתחים, אבל פיתוח העיקר והדומיננטי היה על ידי הכלאה של תרנגול ממזרח הרחוק בשם ג'אוה עם תרנגול מקומי בעל פסים שחורים הנקרא דומיניק. מחוטר היוצא, הנקרא בארד פלימוט ראק (בארד על שם פסיו – תמונתו בחלק העליון של כריכה האחורית) פותח שאר הזנים של הפלימוט ראק, כולל הראק הלבן המשתמש כהורה בהולדת ברוילרים. הפיתוח הזה נעשה בעיקר על ידי הכלאה בחירתית (המכונה סלקציה) של צאצאים שיש להם מדה גדושה של תכונות הנדרשות. חשוב להזכיר שחכמה זאת איננה חדשה, שידעו מזה חז"ל בהזהירים (בכורות מה, ב) שגבוה לא ישא גבוהית שמא יצא מהם ענק, ועוד אזהרות מסגנון זה. גם יעקב אבינו השתמש בחכמה זאת כדי להגדיל עדרו בצאן בעל התכונות שהסכים עליהם לבן הארמי שיהיו חלקו. והסברא נותנת שמעולם פעלו מגדלי בעלי חיים בחכמה זו, ומה שהתחדש לפני כששים שנה היא רק התגברות פעולות אלו כדי להשיג תרנגולים לשחיטה עם תכונות של גידול שלא ידענו ולא חפשנו עד אז. אבל החכמה במקומה עומדת, ולא התחדשה בימינו.

הורה השני של עוף הפטם הוא הקורניש (תמונתו בחלק התחתון של כריכה האחורית), שפותח באנגליה גם לפני כ-160 שנה מהכלאה של כמה זנים של עופות ממזרח הרחוק, כולל הנקרא מלאי והנקרא אסיל,

ומעוף קרב המקומי הנקרא אולד אינגליש גיים. העוף הקורניש תפס באנגליה את מקום הראשון באכילה. כשהובא לארה"ב גם שם הצליח, אבל הראק היה יותר נאכל. ולפני כששים שנה כשפותחה ההכלאה של הקורניש והראק, צאצאי ההכלאה הזאת, הנקראים ברוילרים, תפסו את הבמה של עוף הנאכל, ודחו את כולם.

חשוב להזכיר שאין שלשלת היוחסין של הראק והקורניש השערות בעלמא על הסטוריה רחוקה שעליה אין עדות נכונה. אלא יחסית, קרובה אלינו מאוד. היו אז ארגונים העוסקים בקביעת תקן לזנים המפותחים, וגם היו המפתחים מציגים את העופות בתערוכות, ולא היו סודות. ובזה מספיק לדחות את דברי הבאי הכתובים בכמה מאמרים להכחיש את הידוע שהתערבב בייחוס עופות הפטם כמה זנים ממזרח הרחוק.

לסיכום: עוף הפטם שלנו, המכונה ברוילר, הוא תוצרת ההכלאה של עוף ראק ועוף קורניש, שפותחו לפני כ-160 שנה. שניהם, וביותר הקורניש, מיוסדים על זני תרנגולים ממזרח הרחוק.

1. שאילות בייחוס עוף הפטם

באות הקודמת, כתבנו שעופות הפטם שלנו באים מעופות ממזרח הרחוק הנקראים מלאי ואסיל וג'אוה, ואולי עוד. עופות אלו פותחו במקומם כעופות קרב, וצורתם שונה בגובה רגליהם וגודל החזה וקומתם היותר זקופה, מצורת התרנגולים המוכרים לנו. מסופר שלפני כעשרים שנה הביאו לפני הגר"נ קרליץ שליט"א ולפני הגר"ש הלוי וואזנר זצ"ל את תרנגול המלאי, ופסקו הגאונים שמסורת התרנגולים איננה מכסה אותו, אלא שצריך מסורת בפני עצמו, ואין לו. על פי זה, בקשו הגאונים שאנשים נאמנים יצאו לבדוק, האם קיים זן תרנגול בעל מסורת, שלא עורבב בתוכו זרע המלאי והאסיל ועוד תרנגולים שאינם בעלי מסורת, שיכהן כתחליף לברוילרים.

יש מקום לבעל דין לחלוק, ולטעון שאולי אין תרנגול המלאי שהביאו לתשומת עין של הגדולים, נראה כתרנגול המלאי שממנו הוכלא הקורניש, לפני 160 שנה. שמעתי ממומחה בנושא, שהסברא נותנת שלא הוכלאו תרנגולים המצליחים בקרב, אלא אלו שלא רכשו תכונות קרב, שהיו יותר ראויים לאכילה, ואולי יותר דומים בצורתם כתרנגולים המוכרים כבעלי המסורת. לפיכך, יש לומר שאולי הגדולים והפוסקים היו מקבלים עופות אלו שמהם נוצרו אבות של עופות הפטם כבעלי מסורת, ואינו אלא ספק במסורת הסבים. נראה לי שאין להעריך טענה זאת לולי היתה אמת, שמכל מקום מי ערב בדבר שלא הכליאו תרנגול בצורה שראו הגאונים, או שלא מכליאים כן היום או שלא יכליאו כן לעתיד. גם אין לפקפק על מה שפסקו הגאונים שאין לתרנגול המלאי מסורת, שכן קו הפוסקים לחוש לשינויים קטנים להצריך מסורת ספציפית, כמו שביארנו באות ד.

כאן המקום להזכיר שאין לנו מידע ברור על סדר ההכלאות אצל ממציאי עופות הפטם. הסברא נותנת שעל פי רוב הם על פי חכמת הסלקציה של זנים הקיימים של הקורניש והראק, וגם ככה מציגים את תוצרת שלהם כהכלאה

משניהם. אבל יש גם לומר שלצורך רענון התכונות וקו הג'נטי, אולי לפעמים מכליאים שוב את תרנגולי המזרח. ואנחנו לא נדע. אבל ניתן לנו לדחות את החשד שמכליאים עופות אחרים שאינם תרנגולים, ואולי גם עופות טמאים. טענה זאת היא בדויה, ונבנית על יסוד מוטעה שכל שלא נדע בברירות, נחוש לכל מה שלא יהיה.

אבל האמת אינו כן. המשנה (עבודה זרה ב,ז) התירה הרבה מאכלי עכו"ם אף שלא עמדנו על הכנתם, מפני שידעו שאין דרך הגוים להוסיף בהם דברים אסורים. וכן בעניננו, ממצאי עופות הפטם עוסקים בהמצאת תרנגולים, ולא בהמצאת נשרים ועטלפים. לא ברור בכלל שאפשר להוציא אפרוח מהכלאה של עופות טמאים עם תרנגולים. ואפילו אם אפשר, רחוק מן המציאות שיצא תרנגול הנראה כתרגול ולא כנדמה. ואפילו אם יצא תרגול, רחוק מן המציאות שיצא פעם אחר פעם בקצב תעשיתי. זאת ועוד, הרי כבר יש לממצאי העופות מתכון מוצלח. דרך המסחר לשפר אפילו מוצר מוצלח, אבל לא להרוס אותו ולהתחיל מחדש. מכל טעמים האלו, ברור שאין לחוש להכלאות של עוף שאינו תרגול. החשש שיערבבו עוף אחר, פחות הוא מהחשש שיערבבו רכיב לא כשר במאכלי עכו"ם שהתירו חז"ל, ולא חששו לבלתי הצפוי. ונזכור שהחתם סופר פסק שאין צורך לחוש להכלאת אינו מינו מן הסתם.

חוששני שכשגילו הגדולים את דעתם שכדאי לאתר זן תרגול מיוחס בעל מסורת בלתי מפוקפקת, לא חששו על הכלאות תרנגולים חסרי המסורת שהיו ושהיו, אלא חששו על המובן להם שממצאי העופות מכליאים עופות אחרים, או שיבואו לעשות כן. ומחשש הכלאת טמא ממש, החליטו שכדאי להשגיח על הנעשה. ומאחר שאי אפשר להשגיח, שלא מסכימים ממצאי העופות לגלות סודותיהם ולעבוד תחת בקורת חיצונית, החליטו הגאונים לאתר זן טהור ולטפח אותו לבד. אבל אם לא שחששו להכלאות טמא בהווה או בעתיד, מעולם לא היו מעוררים להחליף את עוף הפטם בעוף אכילה אחר, אף על פי שהיו להם פקפוקים על ייחוס עוף הפטם. ונבאר באותיות הבאות.

לסיכום: עוף הפטם מיוסד על כמה זנים של תרנגולים מזרחיים חסרי מסורת. אף על פי שאין לנו השגחה על טיפוח עוף הפטם, מכל מקום אין לחוש להכלאות של עופות אחרים, אלא הכל נעשה על ידי תרנגולים.

2. צאצאי הכלאת עוף החסר מסורת בעוף בעל מסורת

הזכרנו באות ג שרמ"א כותב שיש לנו לפרוש מעוף שאין לו מסורת, אף על פי שיש לו שלשה סימני טהרה בגופו, ואף על פי שיש לנו נתונים חשובים שמהם יש להוכיח שאינו דורס. השאילה נשאלת, האם גם יש לחוש לדריסה ולדרוש מסורת לצאצאי עוף שאינו בעל מסורת מזיווג עם עוף בעל מסורת.

שאילה זו נחלקת לשתיים: א) האם אפשר לעוף טהור וטמא לייצר וולד ביחד, ב) אם אפשר, האם יש לחוש לדריסה בצאצאים. נקדים שכל החשש שלנו בעוף שאין לו מסורת הוא שאולי דורס הוא, ולפיכך טמא. שאם אינו דורס, מה בכך שאין לו מסורת, הלא טהור הוא. לפי זה, יש לחוש לצאצאים דוקא אם ניתן לעוף טמא ועוף טהור לייצר וולד ביניהם.

הגמרא (בכורות ז, א) אומרת שאי אפשר לטהור להתעבר מטמא, ומזה למדו החתם סופר והאבני נזר שאין לחוש לצאצאים של הכלאות בעל המסורת עם חסר המסורת. שהרי אם יש צאצאים, הם העדים שחסר המסורת באמת אינו דורס, וטהור. אך רבים החולקים (דברי חיים ועוד), בטענות שהגמרא פסקה כן דוקא בבהמה ולא בעוף, וגם שאין כוונת הגמרא אלא שבטבעם לא יזדווגו טהור וטמא, אבל אם מזווגים אותם בעל כרחם, אפשר שיוציאו וולדות. וגם טענו שלא דיברה הגמרא על הזרעה מלאכותית. בודאי אי אפשר להוכיח שטענות אלה אינן צודקות, אבל מצד השני גם אינן מוכרחות. אלא דחיות הן, שאין לומר בוודאות שצאצאים הם עדות על טהרת עוף חסר המסורת המוכלא.

לפיכך, נכון שאין לנו ראייה שעוף המוכלא החסר מסורת טהור, אבל לכל הפחות הוטל ספק במשמעות חסרון המסורת, שאולי הצאצאים ראייה על טהרת מולידהם חסר המסורת. דעת המנחת יצחק שאינו עדיף ספק זה וכל ספק כמוהו מהוכחת חרטום רחב וכף רחבה שאינו דורס, שמכל מקום פסק הרמ"א שיש לפרוש. אף אם נקבל פסק זה של המנחת יצחק, מכל מקום ירדנו דרגה, שאם הצליחה ההכלאה לילד צאצאים, משמעות השלילית של חסרון המסורת כבר מפוקפקת. ואם נצרף זה למה שבכלל מפוקפקת משמעות חסרון המסורת בתרנגול, שבמדה מסויימת מסורת שלו הכללית נמשכת לכל הזנים, יש לנו כבר צד חזק להיתר. לפיכך, אף על פי שחששו הרבה פוסקים לחסרון מסורת בזנים חדשים של תרנגולים, כשיש עדות הצאצאים שתרגולים טהורים הם, למה נחוש לחסרון המסורת של הורה.

יש שטענו שאפילו נקבל את הדיחוי במלואו – שאפשר לעוף טהור להוליד וולדות מטמא, ואין מצאצאים אפילו משהו של עדות על טהרת עוף ההורה חסר המסורת, הרי אין לומר שיצליחו טמא וטהור להוליד פעם אחר פעם בקצב תעשייתי. דבר זה מן הסברא בלתי ניתן להאמר, ואם כן הכלאה המוצלחת של תרנגולים חסרי המסורת בקו ההולדה התעשייתי של עופות הפטם, עדות ברורה היא על טהרתם. וכל הפוסקים שחששו לצאצאי תרנגולים חסרי מסורת, לא היו חוששים בנידון שלנו. וטענה חשובה וחזקה היא, ולפיכך כתבתי באות הקודמת שחוששני שלא הקפידו הגאונים כלל על עופות פטם שלנו, על ההכלאות שנעשו ושיעשו מתרנגולים משונים, אלא על חשש המובן להם שכבר הכליאו או יבואו להכליא עופות טמאים ממש.

אפילו אם לא נקבל טענה הזאת להתיר בשופי, ונאמר שאולי תרנגולים חסרי המסורת טמאים הם, ואף על פי כן מולידים מן הטהורים בקצב תעשייתי, יש לעיין בחומר הענין. כתבו התוספות בנדה (קב ד"ה תרנגולתא דאגמא) בתירוץ ראשון

שאיין לומר דין יוצא בעופות (היינו שאין לתלות כשרות האפרוח בכשרות האם ואולי גם האב, אלא כשרותו נידון בפני עצמו), ונלמד מהמבואר (תמורה לא, א) שאפרוח הנולד מביצת טריפה מותר, מפני שהביצה כלתה, ורק אחר כך נוצר האפרוח. ולמדו התוספות שהוא הדין שטהרת האם לא תשפיע על טהרת אפרוח הנולד, אלא נידון הוא בפני עצמו. והוא הדין לכאורה שטומאת האם לא תשפיעה על טהרת האפרוח, שאינו נחשב ליוצא מן הטמאה. וכן כתב ר"ן (על רי"ף לחולין נו, א ד"ה כושחין) בפירוש. ואם כן הדין באם, כל שכן שהדין כן בטהרת וטומאת האב, שאיין משפיעין על האפרוח, אלא נידון בפני עצמו.

לפי זה, בנידון שלנו של תרנגולים מזרחיים חסרי מסורת שהזדווגו עם תרנגולים רגילים בעלי מסורת, מאי איכפת לנו בכך. הלא לפי התוספות ור"ן, הצאצאים נידונים בפני עצמם, בלי כל קשר למולידיהם. ומאחר שנראים כתרגומים, והם בעלי שלשה סימני טהרה בגופם, למה לא תועיל מסורת התרנגולים להם. לפי זה, לכאורה צריך עיון למה הוצרך החתם סופר לדחות החשש שהאווזים חסרי מסורת הזדווגו באווזים בעלי מסורת והולידו, הלא אפילו אם הולידו אין בכך כלום, שהצאצאים נראים כאווזים רגילים, ונידונים בפני עצמם.

אפשר לומר שתוספות חזרו בהם מתירוצם הראשון, כנראה מדבריהם בחולין (סב, ב ד"ה תרנגולתא דאגמא), ולכן למסקנא יש דין יוצא בעופות, וכן כתב החזו"א. ולפיכך מחויב היה החתם סופר להתייחס לחשש שהשתתף האווז חסר מסורת בהולדת האווזים. אך לכאורה יש להקשות שאם חזרו בהם התוספות, מי חזר בו ר"ן, ולמה לא התייחס כלל החתם סופר לנידון. בנוסף, מי יאמר שחזרו בהם התוספות בחולין מדבריהם בנדה, אולי חזרו בהם בנדה מדבריהם בחולין. וגם אולי אינם חולקים בחולין על דבריהם בנדה, אלא כתבו בחולין בקצרה את המהלך הפשוט יותר, לפני העיון וההרחבה שכתבו בנדה. איך שהוא, דברי ר"ן ברורים וחזרת התוספות איננה ברורה, ולכאורה היה ראוי לחתם סופר להזכיר את הנידון.

והנראה בזה, כמו שכבר הסביר החזו"א, וכדבריו כתב גם המנחת יצחק, שאין דברי התוספות בנדה אמורים אלא בעוף כנשר, שאין לו אפילו סימן אחד של טהרה. עוף כזה אינו ממין הטמאים, אלא טומאתו וטהרתו תלויות בסימניו. לכן, יתכן שמכיון שאין לו דין יוצא, נידון לפי סימניו. אבל יתר כ"ג עופות הטמאים לא נטמאו מפני סימניהם, שהרי אין כלל לטמא כל עוף שיש לו סימן טהרה אחד או שנים או שלשה, אלא מינים המפורשים לטומאה טמאים מגזירת הכתוב, והיתר טהורים. לכן, מה בכך שאין לאפרוח דין יוצא, מכל

מקום מחויבים אנו לומר שמין האם, ואולי גם מין האב, קובעים את מינו. שאם לא כן, הותר כל עוף טמא בעל סימן טהרה בדור השני מבריאת העולם, מפני שאין לנו במה לטמאו. אלא, מין האפרוח נקבע על ידי ההורים, אף על פי שהאפרוח נוצר אחרי שכלתה הביצה. זוהי הסיבה שאין אפרוח יוצא, אבל אינו מספיק לבטל קביעת מין האפרוח על יד הוריו.

לעניננו, מדובר בתרנגולים, שהם בעלי ארבעה סימני טהרה. לכאורה, כמו שאסרה התורה את עופות החסרים כל סימן טהרה, לא מפני שהם ממין טמא אלא מפני שאין להם סימן טהרה, כך התירה התורה עופות בעלי ארבעה סימני טהרה, מפני סימניהם. וזהו נלמד ממה שיש לתורים ארבעה סימני טהרה, כמבואר בגמרא (חולין סא, א). לכן אין להתייחס למה שההורים ממין טמא, אם לאפרוחים יש כל סימני הטהרה. שאין להם דין יוצא, וגם אין להם קביעות של מין טמא, שפקעה טומאת ההורים, במה שיש לאפרוחים ארבעה סימני טהרה.

לפיכך, לענין תרנגולים שאחד ההורים חסר מסורת, בודאי אין דין יוצא מן הטמא. גם אין חשש לקביעת מין טמא, אם היינו בטוחים שהאפרוחים באמת אינם דורסים. אבל זה אינו, שלשית רש"י לעולם אין אנו בטוחים שעוף אינו דורס, אלא אם כן יש מסורת. לפיכך, כשהורה אחד חסר מסורת, אולי דורס הוא ומין טמא הוא. לכן, גם האפרוחים עומדים בחשש דריסה, כמו ההורה חסר המסורת. ומסורת ההורה בעל המסורת לא מהני לאפרוחים, מפני שבאים גם מהורה ספק דורס, ואולי כתוצאה גם הם דורסים. אבל אם היה איזה דרך לוודאות שאין האפרוחים דורסים, לא איכפת לנו בדריסה של ההורים, אפילו אם היתה האם דורסת. שאין לאפרוחים דין יוצא, והוטהרו בארבעה סימני הטהרה. וכדברינו רמז המנחת יצחק (ה, לא, יח).

כתבנו שאין לאפרוחי תרנגולים מסורת מפני שאין להוריהם מסורת, אך יש לפקפק על החלטה הזאת. שהרי לא מין ההורה גורם שידרסו אפרוחיו, אלא היא אחת מתכונות האפרוח, האם דורס או לא. ואדרבא, הדריסה או אי-דריסה של האפרוחים קובעת האם נחשב האפרוח כמין ההורה או לא. שאם דורס הוא, הרי יש לו רק שלשה סימני טהרה, ונחשב כמין הטמא של ההורה. אבל אם האפרוח אינו דורס, הרי יש לו ארבעה סימני טהרה, ואינו מין ההורה, ואין לו כל קשר אתו. וצריך עיון, למה נחוש שיירש האפרוח תכונת ההורה האחד שאולי דורס, יותר ממה שנחליט שיירש תכונת ההורה שבדאי אינו דורס. הרי האפרוחים נראים כתרגולים בעלי מסורת, שמסתמא מתנהגים כתרגולים, ונמשיך עליהם את המסורת. בשלמא בשני הורים טמאים שדורסים, בודאי נחזיק שהאפרוחים דורסים כמותם. אבל בהורה אחד שלא ידוע שדורס, ואדרבא נראה כאינו דורס אלא שחסר מסורת, הלא אם דורס הוא יש לו תכונה קלושה לדורס, שמפני כך לא ראינוהו שדורס. ויותר מסתבר

שתכונת ההורה שאינו דורס בודאי תועבר לאפרוחים, ובפרט אם ההורה חסר המסורת הוא האבא, שכבר יש לדון אם חוששים לזרעו בכלל.

כל זה הנראה לנו אחרי העיון, ונראה שכן תפס הבית שלמה מעיקר הדין, וכן כתב הקנה בושם (ד,מו) בפירוש, שאין לחוש בצאצאים לחסרון מסורת של הורים, אפילו מצד האם. אבל נראה שהחתם סופר חולק על דברינו, וחושש באפרוחים לחסרון מסורת שאצל ההורים. אבל באמת אין להביא ראיה מדבריו לעניננו. שהחתם סופר עסק באווזים, שאין להם אלא שלשה סימני טהרה, מפני שבטבעם אין להם זפק. לפיכך, אפילו אם צאצאי האווז חסר המסורת אינם דורסים, מכל מקום יש לחוש שנחשבים למין טמא של ההורה, אם ההורה דורס. לכן, חושש החתם סופר שהאפרוחים טמאים הם. אבל אנחנו עוסקים בתרנגולים, שהם בעלי ארבעה סימני טהרה, ולפיכך אם אינם דורסים, לא איכפת לנו בטומאת ההורים. ויתכן שיודה החתם סופר בעניננו שאין לחוש שהצאצאים דורסים, מפני שכאן אין החשש שמין הטמא של ההורה קובע מין האפרוח, אלא דיון הוא בירושת כח הדריסה לאפרוח. ואין ספק דריסה שבהורה אחד מוציא מידי ודאי אי-דריסה של הורה השני.

אפילו אם נאמר שהחתם סופר היה חושש לחסרון המסורת, אפילו בהורים של תרנגולים, אפשר לדחות שלא היה חושש לזה בכלל, אלא במקום שאפשר לפרוש מן אפרוחים הנולדים. אבל אם אי אפשר, שכבר הולידו דורות ונכנסו לביתנו ולתנורינו ועלו על שלחנו, שוב אין לחוש. שהרי נראים כעופות בעלי מסורת, ולא איכפת לנו במה שהורה היה חסר מסורת. שאפילו היה טמא ודאי, מכל מקום אין דין יוצא, והצאצאים הוכשרו בסימניהם. וקצת נראה שהחזו"א (יורה דעה יג,יא) חולק על זה, שכתב שאלו הפורשים מתרנגולים משונים יש לחוש לכל הדורות. אך אולי דבריו אך ורק אם הודחו הצאצאים לצד, ועדיין אפשר לפרוש מהם.

ומדברי מורינו הגר"ש וואזנר זצ"ל (שבט הלוי י,קיג) משמע שחשש להורה החסר מסורת אפילו בתרנגולים, ואפילו אם אי אפשר להפריש אותם, וצריך עיון. אך לכאורה כוונתו שמכל מקום אין להקפיד על כך אלא אם כן יאותר זן טהור כתחליף, ואז יהיה נחשב כאפשר להימנע, ויהיה נכון אז להקפיד. אבל מעולם לא התכוין להקפיד עד שיהיה אפשר. וידוע שהקפיד שלא לפרסם בשמו שאין לאכול עופות הפטם.

לסיכום: בעופות פטם, יש סברא חזקה לומר שאפילו אלו שחששו שעופות טהור וטמא מולידים יחד, מסכימים שהעובדה שמתעברים ויולדים בקצב תעשייתי, מעידה שהזנים חסרי מסורת שהוכלאו, הם באמת טהורים. שנית, אפילו אם היו טמאים אחד מהם או שניהם, אין מזה נפקא מינה לצאצאים, שהרי אין להם דין יוצא, והוכשרו בארבעה סימני טהרה. וכל מה שנשאר לבעל

דין לחלוק הוא שיחשבו כחסרי מסורת, אבל מאחר שעלו על שלחן ישראל בשופי, שוב אין להקפיד על זה, אלא ניתרים בסימניהם.

ח. תרגול הבראקל ופתרונות

בכדי לייצר מצב חדש שיהיה אפשר לפרוש מעופות הפטם השכיחים, וכנראה גם מפני שחשש שמכליאים ממש מן הטמא (כך משמע מסוף דבריו), החליט מורינו הגר"ש וואזנר זצ"ל לפני כעשרים שנה, שמן הנכון לאתר עוף בעל מסורת בלתי מפוקפקת שישתמש כתחליף. לקיים צוואתו נדברו יחד כמה רבנים חשובים, ושטו בעולם לזהות תרגול שיקרא בשם. ובהגיעו לאזור כפרי בבליה מצאו עוף הבראקל, שממלחמת עולם השניה גודל דוקא על ידי חברים בארגון שמטרתו לשמור על טהרת ייחוסו. אף על פי שתרגול הכפרי הבראקל מעולם היה מיועד להטלת ביצים למגדליהם, ולפיכך לא נאכלו על ידי היהודים שגרו במרכזי האוכלוסיה, דימו הרבנים את התרגול השמור שמצאו לתרגול הערבי הבלאדי, שאכלו יהודי ארץ ישראל עד שהגיעו הברוילרים מארה"ב. גם קבלו עדות מכמה שוחטים וותיקים, שהעידו ששטו כדומה לזה. הרי לדעתם הצליחו בשליחותם, ולא נשאר להם אלא להביא את הבראקל ארצה, ולהרבות את זרעו לכמות מסחרית.

לקח זמן, אבל סוף סוף השנה ראו שמוכנים לברך על המוגמר, ועשו זבח בהר, וקראו לאחיהם לאכול. אך בפרוץ הדבר יצאו מכתבי ערעור על השינויים שלכאורה נראים בין תרגול הבראקל לבין תרגולים השכיחים, והנה השלחן נערך וסועד אין. ועלה התרגול בסערה, שהעסקנים מצדיקים את העדים ודוחים משמעות השינויים, והמערערים דוחים העדויות ושמים לב על השינויים, עד כדי כך שטוענים שאפילו סימן דריסה של חילוק אצבעות רגלים יש בו. והצבור הרחב מגיב כדרכו. יש שטוענים לא ברוח ה' ולא ברעש ה' ולא שתיים לבם גם לזאת, וממשיכים לאכול עוף הפטם בלי כל נדנוד חשש. ויש שנרדפים מקול עלה נדף, ולא יודעים מה לאכול.

הנה כל רואה יראה ויודה שתרגול הבראקל נראה כתרגול רגיל, שהרבה והרבה יותר דומה לתרגולים האירופיים והים התיכוניים ממה שגזע המזרחיים, שהם מוצא הברוילרים, דומה לתרגולים הוותיקים המקומיים. ובודאי שכן עיקר הדין, שעוף טהור הוא לחלוטין בלי נדנוד ספק, שאין תרגול כבראקל. אך דא עקא, שבמשך הדורות ראינו שהרבה פוסקים עשו עסק משינויים בתרגולים, להצריך מסורת לזן חדש הבא ממקום אחר. כבר הסברנו באות א שכן למדו מרמ"א לנהוג סלסול בנושא, אפילו במקרה שיודעים על פי הנראה שטהור הוא, לפרוש ממנו אם חסר מסורת. לכן, אף על פי שפשוט שהבראקל תרגול, מכל מקום מאחר שיש שינויים בינו ובין

השכיח, מי בזמנינו יכול להעיד שלא היו הפוסקים של דורות שעברו מצריכים מסורת ופורשים ממנו, כמו שפסקו לגבי הרבה זני תרנגולים שבאו ממקום אחר. ולא נטעה לומר שיש לבראקל מסורת, שהאמת שאין לו, שלא היה נאכל. והשוחטים הוותיקים העידו רק ששחטו כדמותו, והכוונה שלדעתם אין משמעות בשינויים. אבל אין דין זה שלהם, שקו הפוסקים להקפיד על שינויי התרנגול. לפי זה, לא יצאנו מידי ספק.

ואודה ולא אבוש שחולקים עלי בני החבורה בזה, שהם טוענים שאחרי שנוריד כל השינויים שנאמרו על הבראקל בהגזמה ומחוסר דיוק, השינויים המדויקים הנשארים של צורת הנוצות והזנב, וצבע העין והרגלים, והתנהגות פראית, אינם משמעותיים. והחליטו חברי שאין כל נדנוד של ספק, מפני שאם היה עדיין הבלאדי מצוי בינינו, לא היה פוסק מרים ידו כנגד הבראקל, אלא היה ברור לכל שהבראקל עוד סוג של בלאדי, ומסורת הבלאדי מכסה גם את הבראקל. אך אני על משמרתי אעמודה, שלדעתי, מי יכול לומר שסלל דרך בין סתירות הפוסקים על איזה שינויים הקפידו ועל איזה לא, עד שיכריז בלי נדנוד ספק שהפוסקים לא היו דורשים מסורת ספציפית לבראקל.

דרך אגב, נדייק שקורבת הבראקל לבלאדי במראה, מעידה על הכלאות שנעשו בעוף הבראקל עד המלחמה, לפני שהתחילו להקפיד על טוהר ייחוסו, שאם לא כן, איך דומה כל כך לבלאדי, שמראהו עדות על הכלאות. אמנם כן, יש להרויח בו שלא היו הכלאות בששים שנה הקרובות, אבל במקורו, מסתבר שיש בו הרבה מהערבובים שיש בעוף פטם. לפי זה, יש לשאול כמה מרויחים בבראקל.

יש עוד לפקפק ביכולת של קורבת הבראקל לבלאדי במראה לטהרו בלי מסורת ספציפית, מפני שהיום הבלאדי אינו שכיח בינינו. לפיכך, בשלמא אם היו רוצים להכניס שוב את הבלאדי, לא הפסיד מסורתו במה שנתמעטה האוכלוסיא שלו, וממה שנעלם מבתי שחיטה, אך בתנאי שיזכרו היטב איך היה נראה ואיך התנהג. אבל כל זה בנוגע רק לבלאדי, ולא לזן הדומה. שמאחר שאין הבלאדי מצוי, אי אפשר לתאר את הבראקל הדומה כמקומי, שלמעשה אינו כמקומי של היום. בשלמא אם היה מגיע ארצה לפני ששים שנה, היינו מקבלים אותו בשמחה ובתוף ובכנור. אבל היום אינו דומה לעוף הנאכל, ולפיכך יש ללמוד מרמ"א שיש לפרוש ממנו, מפני שלא נאכל, ואין לו מסורת. ולהטעים הדבר, נוכל להסביר שכשאין העוף של דורות הקודמים לפנינו, חשו שלא ידקדקו אנשים יפה כשמנסים לדמות את עוף חדש לעוף שפעם היה המקומי.

ויוצא מזה קצת פרדוקס. שעוף הפטם מותר בלי פקפוק מאחר שעלה על שלחנותינו, ולפי הטעמים הנוספים שהעלינו באותיות הקודמות, למרות שבאמת מקורו בגזע זנים מזרחיים שמראיהם והנהגותיהם רחוקים

מתרנגולים השכיחים בינינו. אבל הבראקל נדחה, למרות שנראה יותר כתרנגולים השכיחים, ומן הסתם מקורו יותר מיסודם. מכל מקום אין לו מסורת, מפני שלא נאכל. וגם לא הוכלא בבעל מסורת, ולכן גם אין לו ההיתרים של הצאצאים שהזכרנו. לפיכך, מאחר שלדעתי הקלושה אי אפשר לקבוע שהפוסקים מדורות שעברו לא היו דורשים מסורת ספציפית לבראקל, לא הועילו העסקנים בתקנתם הרבה. אלא אדרבה, מציעים תחליף שעליו יש לפקפק, לעוף הפטם שיצא בדימוס להיתר. אלו שרוצים לאכול הבראקל, בודאי יש להם אילנות גדולים שבצלם יסתופפו. אבל גם רבו האוסרים, ויכול להיות שהצדק למעשה אתם. לכן, לכל הפחות נוכל לומר שלא יצא הבראקל כתחליף השווה לכל נפש, שדרש אותו הגר"ש וואזנר צ"ל.

יש גם להזכיר שכנראה טעו בקו המסחרי, שהבראקל מעולם היה עוף מיועד לנוי ולהטלת ביצים, ולפיכך דל הוא בבשר. והזן שלו ששרד את המלחמה הוא הקמפין, שקטן הוא. לפיכך, מחיר הבראקל יקר, וגם יוצא ממנו רק בשר מועט, ואין הקומץ משביע את הארי. ולא לזה התכוין הרב וואזנר צ"ל כשביקש תחליף לעוף הפטם, שהרי בראקל הוא תרנגול שאין אפילו מיעוט של הצבור יכול להעמיד אותו על שלחנם.

לולי שומעים העסקנים לעצתי, היו אומרים כשם שקבלו שכר על הדרישה כן יקבלו שכר על הפרישה, והיו מיבאים לארץ את תרנגול ההונגרי הצהוב,

שהיה נאכל על ידי יהודי הונגריה לפני מלחמת עולם השניה. גם נשמר בטהרו בדרך מקרה במדינת קאנדה אחרי המלחמה עד היום. ולפני כמה שנים הובא בחזרה להונגריה על ידי הממשלה, כדי לטפחו שוב בטהרה על אדמתו. מאז שתי האוכלוסיות אינן מתערבות, גם עם עופות אחרים, וגם אוכלוסיית אחת עם השניה. ויש רצון

ומוכנות לרשות החקלאית בהונגריה לספק אפרוחים וביצים למטרת טיפוח הזן הטהור גם בארץ. ועוף הזה מיועד לאכילה, ולפיכך אפשר לטפח אותו לתחליף של ממש לפטם השכיח, ולא למאכל של בני מלכים בלבד.

אבל טרם יצליחו, יש להכריז בבית ישראל שאין נדנוד ספק בעופות הפטם, ויאכלו ענפים ולא יבושו, אלא שיש לשפר. ואפילו אם יצליחו העסקנים לטפח תחליף מקובל, הן מצד המסורת והן מצד יכולתו למסחר, ולקיים בזה רצון הגאון זצ"ל שיהיה טיפוח העופות בהשגחה, חס וחלילה להוציא לעז על הראשונים שנתן להם ה' בינה לאכול את הברוילר, שהוא השכוי של זמנינו.

ולסיום, אתמהה על אלו שנמנעו מלאכול עוף הפטם, וכתחליף אוכלים הודו. הרי תרנגול ההודו באמת אינו תרנגול, אלא עוף אחר חסר המסורת. ועקבותיו לא נדע איך עלה על שלחן ישראל. אבל אחרי שעלה, התקבל ולא נפסל מחסרון מסורת של אבותיו. לפי זה, מה יש להרויח באכילת הודו, שטהרתו איננה מבוססת על מסורת, אלא על שזכה להיכנס למאכלנו, ובהזנחת הפטם, שיש לו בדיוק אותו בסיס טהרה. ופטם גם עדיף מהודו, שהרי לפטם יש כמה סברות טובות נוספות להכשיר בלי בסיס זה, מפני שהם רק צאצאי חסרי המסורת, וגם מפני שזני המוצא היו תרנגולים. אבל כל טהרת הודו תלויה במה שעלה על שלחנותינו בלא תשומת לב. הלא מחליפים את הקל בחמור, וצריך עיון.

לסיכום: הבראקל הוא תרנגול בלי כל ספק, ודומה הרבה יותר לתרנגולים השכיחים, ממה שדומים להם תרנגולים המזרחיים, הסבים של עוף הפטם. מכל מקום, עוף הפטם יצא בדימוס להיתר, ושוב אין לפקפק על חסרון במסורת של מולידיו. אבל תרנגול הבראקל לא נאכל מעולם, ויש מקום לבעל דין לטעון שפוסקי הדורות שעברו היו פוסלים אותו מחסרון מסורת. בנוסף, אפילו בלי פקפוק זה, אין הבראקל מסחרי. נראה שתרגול ההונגרי הצהוב ממלא כל הדרישות כתחליף לפטם, הן מצד מסורתו והן מצד יכולתו במסחר. וצריך עיון על אלו שהעדיפו הודו על עוף פטם, שכל הנראה מחליפים את הקל בחמור.

תם ונשלם שבח לקל בורא עולם

עוד מאת המחבר:

**ספר דובר שלום על פרק אלו
טריפות והלכות טריפות**

**קונטרס הטיסה והכהונה
על החששות לכהנים בטיסות מעל לבתי עלמין**

קונטרס מנותר קנקנים

על העדיפות לגרות חנוכה לכמה סוגי שמן של זמנינו

קונטרס אנשי קודש

על החששות בזריקות לתוך צומת הגידין של עופות